

Pijn bij kinderen

Wat kunt u er als ouder aan doen?

UMC St Radboud

Patiënteninformatie

Inhoud

Inleiding	1
Wat is pijn?	2
Hoe herkent u pijn?	2
• Lichamelijke reacties	2
• Gedragsveranderingen	2
Wat beïnvloedt de reactie op pijn?	3
• Ontwikkelingsfase	3
– Te vroeg geboren kinderen	3
– Peuters/kleuters	3
– Schoolgaande kinderen, tieners en adolescenten	4
• Psychische omstandigheden	4
• Sociale omstandigheden	4
• Postoperatieve pijn	4
Hoe erg is de pijn?	5
Hoe kunt u pijn voorkomen of verminderen?	6
A. Algemeen	6
• Uitleg geven	6
• Afleiding	6
• Fantasie	7
• Ontspanning	7
– ademhaling	7
– spierontspanning	7
– pop	8
– massage	8
– muziek	8
• Ingaan op gevoelens	8
• Rust en regelmaat	9

B. Specifiek	9
• Insectenbeet	9
• Kneuzingen of gezwollen ledematen	9
• Spierkrampen of spierpijnen	9
• Luiersluis	10
• Doorliggen	10
• Buikkrampen	10
• Blaaskrampen	10
• Maagpijn	11
• Irritatie van de mond	11
• Doorkomen van tanden of kiezen	11
• Opgezette keelamandelen	11
• Hoofdpijn	12

Aanbevolen literatuur	13
-----------------------	----

Adres en telefoonnummer	achterzijde omslag
-------------------------	--------------------

Inleiding

De kinderarts, de kinderchirurg of de verpleegkundige van het Universitair Medisch Centrum St Radboud heeft met u gesproken over de pijn die uw kind op dit moment heeft of naar alle waarschijnlijkheid zal krijgen. In deze folder vindt u adviezen hoe u met uw kind dat pijn heeft, kunt omgaan. Welke van deze adviezen u wilt opvolgen, hangt af van de persoonlijke omstandigheden van uw kind.

Helaas is pijn niet altijd te voorkomen. Als uw kind toch pijn krijgt, kunt u met deze adviezen de pijn proberen te verminderen. Pijn is echter een signaal dat om een reactie vraagt. Raadpleeg daarom uw behandelend arts of de huisarts als de pijn blijft aanhouden.

Als u na het lezen van deze folder nog vragen hebt, kunt u contact opnemen met de afdelingsverpleegkundige of de verpleegkundige van de polikliniek. Adres en telefoonnummer vindt u achter in de folder. Wilt u verder lezen over dit onderwerp dan vindt u achterin deze folder enkele suggesties.

Wat is pijn?

Wat pijn is, hoeft waarschijnlijk niemand u uit te leggen. Pijn is vervelend, maar heeft ook een functie. Het beschermt tegen schadelijke invloeden van buitenaf. Het is een teken dat er iets niet goed gaat in het lichaam.

Vroeger negeerde de mens pijn. Men dacht zelfs dat pasgeborenen en zuigelingen geen pijn konden hebben, omdat het zenuwstelsel nog niet ver genoeg ontwikkeld zou zijn. Nu weten we beter. In de loop der jaren is de aandacht voor pijn toegenomen en zijn er methoden gevonden die de pijn kunnen voorkomen of verminderen.

Hoe herkent u pijn?

Ieder kind reageert anders op pijn. Het is daarom onmogelijk een pasklaar antwoord te geven op de vraag: 'Hoe herkent u pijn?' Toch is een aantal reacties te noemen die veel voorkomen. Pijn heeft met name invloed op het lichaam en het gedrag van een kind. In dit hoofdstuk worden lichamelijke reacties en veranderingen genoemd in het gedrag van een kind waaraan u kunt herkennen dat het pijn heeft. Niet alle genoemde kenmerken komen natuurlijk bij ieder kind voor.

Lichamelijke reacties

Deze kunnen zijn:

- Weinig eetlust.
- Misselijkheid en/of braken.
- Moeilijkheden met inslapen of steeds plotseling wakker worden.
- Op elkaar geklemde lippen, rimpels in het voorhoofd, stijf dichtgeknepen of constant opengesperde ogen, een trillende kin en een strak gespannen tong.
- Veranderde houding of beweging. Een jong kind kan de spieren gespannen houden en met de beentjes trappelen of juist doodstil liggen. Een ouder kind kan zijn buikspieren aanspannen, gebalde vuisten hebben, met opgetrokken benen zitten, een krampachtige houding van armen en benen of een overgestrekte romp of rug hebben; het kan het hele lichaam stilhouden of juist ritmische bewegingen maken.
- Klamme huid die rood of juist bleek is.
- Pijn bij het plassen of bij het lozen van de ontlasting uit kleine kinderen vaak door te huilen tijdens het plassen of de plas of de ontlasting juist op te houden.

Gedragsveranderingen

Een kind kan pijn op een van de volgende wijzen uiten:

- Het kind zegt dat het pijn heeft, kreunt of huilt. Bij het huilen kan het kind tijdens de pijn prikkel korte tijd de adem inhouden en kan vervolgens hoog en intens gaan huilen.
- Het kind reageert afwezig of prikkelbaar, interesse is moeilijk op te wekken en het kan zich moeilijk concentreren.
- Het heeft geen zin om te spelen.
- Het zoekt extra geborgenheid of is juist afwerend, laat zich niet aanraken of werkt niet mee.
- Het kind gedraagt zich ineens weer op een manier die past bij een jongere leeftijd.

Wat beïnvloedt de reactie op pijn?

Hoe een kind reageert op pijn is niet uitsluitend afhankelijk van de oorzaak van de pijn. Ook andere aspecten, zoals de ontwikkelingsfase waarin een kind zich bevindt, zijn psychische en sociale omstandigheden, kunnen een rol bij de pijnbeleving spelen.

Ontwikkelingsfase

Te vroeg geboren kinderen

Deze kinderen uiten hun pijn door te kreunen en/of stil te liggen. Ze huilen nog niet zoals andere zuigelingen. Dit komt doordat het zenuwstelsel nog niet geheel is uitgerijpt. Vaak reageren ze ook niet direct op de pijn prikkel.

Peuters / kleuters

Peuters en kleuters kunnen nog geen onderscheid maken tussen erge en minder erge pijn. Wel zijn ze in staat pijn aan een bepaalde gebeurtenis te verbinden, maar oorzaak en gevolg kunnen zij niet onderscheiden. Meestal kunnen ze ook niet duidelijk aangeven wáár ze pijn hebben. Ze zeggen bijvoorbeeld dat ze buikpijn hebben, terwijl de pijn ergens anders zit.

Schoolgaande kinderen, tieners en adolescenten

Kinderen vanaf ongeveer zes jaar begrijpen beter waarom ze pijn hebben. Op deze leeftijd spelen angst, schuldgevoelens en schaamte een belangrijke rol. Dit kan ook een reden zijn dat het kind minder gemakkelijk zijn pijn uit. Naarmate het ouder wordt, spelen persoonlijkheid en omgevingsfactoren een steeds grotere rol. Hierdoor wordt pijnbeleving steeds ingewikkelder.

Psychische omstandigheden

Angst is dus een belangrijke oorzaak bij pijnbeleving. Kinderen kunnen voor vele dingen bang / angstig zijn, zoals beschadiging van het lichaam, het ziekenhuis, alleen gelaten worden, onbekende mensen of onbekende dingen. Hierdoor kan het kind pijn ook sneller of intenser ervaren. Ook vermoeidheid, heimwee, eenzaamheid en verveling kunnen de beleving van de pijn versterken.

Sociale omstandigheden

Een kind 'leert' in feite ook hoe hij op pijn kan reageren door te kijken naar anderen en hen te imiteren. Vaak neemt het gedrag van anderen (bijvoorbeeld zijn ouders) over. Verder kunnen pesterijen en gebrek aan vriendjes ertoe leiden dat een

kind pijn sneller of intenser ervaart. Daarnaast kunnen lawaai, veel licht en een beperkte bewegingsvrijheid van invloed zijn op de mate waarin het kind zijn pijn beleeft.

Postoperatieve pijn

Postoperatieve pijn is een vorm van acute pijn en is het gevolg van weefselbeschadiging na een operatie. Deze pijn wordt beïnvloed door de volgende factoren:

- aard, plaats en duur van de operatie;
- de pijnbeleving van het kind;
- de voorbereiding op de operatie;
- de gebruikte chirurgische en narcose technieken;
- het optreden van postoperatieve complicaties.

Hoe erg is de pijn?

Hoe erg iemand pijn ervaart is een persoonlijke beleving. Vanaf ongeveer vier jaar zijn kinderen in staat de hevigheid van de pijn aan te geven. Hiervoor worden in het ziekenhuis pijnscore-instrumenten gebruikt. Voor jonge kinderen wordt meestal de gezichtjesschaal gebruikt. Voor kinderen ouder dan 8 jaar de numerieke of de VAS schaal. De numerieke schaal wordt mondeling gebruikt. Men vraagt aan het kind of het een cijfer kan geven aan de pijn tussen de 0 en de 10, waarbij de 0 staat voor geen pijn en de 10 voor maximale pijn, de meest erge pijn die het kind zich voor kan stellen.

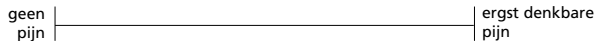
De VAS (Visueel Analoge Schaal) bestaat uit een meetlatje met een verstelbaar schuifje, waarmee het kind kan aangeven hoeveel pijn het heeft. Aan de ene kant van de meetlat varieert de indeling van 'geen pijn' tot de 'ergste pijn'. Het kind verschuift het latje om zijn pijn aan te geven. Aan de andere kant kan de verpleegkundige dan een getal aflezen van 0 tot 10 dat overeenkomt met de pijn die het kind voelt. De verpleegkundige kan u meer vertellen over deze pijnscore-instrumenten en hoe u als ouder hierbij betrokken wordt.

geen pijn

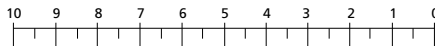
ondraaglijke pijn

Visuele analoge schaal

Visuele analoge schaal

Hoe kunt u pijn voorkomen of verminderen?

In sommige gevallen is het mogelijk te voorkomen dat uw kind pijn krijgt. In dit hoofdstuk kunt u lezen hoe u als ouder hieraan kunt bijdragen. Helaas is voorkomen niet altijd mogelijk. Daarom worden er ook adviezen gegeven hoe u de pijn van uw kind kan laten verminderen. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen algemene maatregelen, die u in álle gevallen kunt gebruiken, en een aantal specifiekere maatregelen, die u in speciale omstandigheden kunt gebruiken, bijvoorbeeld bij maagpijn. Sommige ouders vinden het prettig om in eerste instantie gebruik te maken van natuurproducten om de pijn te laten verminderen. Daarom zijn hiervan ook enkele voorbeelden opgenomen.

A. Algemeen

Uitleg geven

Zowel bij het voorkomen als bij het verminderen van pijn is het van belang dat uw kind zich op zijn gemak voelt. Het moet het gevoel hebben dat het met u kan praten en dat u luistert. Voor kinderen is het beangstigend als ze niet weten wat er aan de hand is of gaat gebeuren. Deze angst kan de pijn verergeren. Het is daarom van belang dat u alles goed uitlegt.

Afleiding

Ook afleiding kan een goede manier zijn om het kind zijn pijn minder te laten ervaren. Hieronder vindt u een aantal suggesties op welke wijze u dit kunt doen.

Bij zuigelingen kunt u:

- een fopspeen gebruiken;
- de baby op schoot nemen en er zachtjes tegen praten of wiegen;
- zingen en/of luisteren naar muziek;
- de baby strelen, wrijven, masseren of in bad doen.

Bij oudere kinderen kan dit bijvoorbeeld door:

- boeken voorlezen;
- bellen blazen;
- verhalen, grapjes, raadsels vertellen;
- naar video of TV kijken;
- naar verhalen of cassettes luisteren;
- spelletjes doen;
- met poppen of knuffels spelen;
- lichamelijke activiteiten zoals wandelen, fietsen en zwemmen;
- groepsspelen, bijvoorbeeld koekjes of poffertjes bakken en tafelhoetbal;
- opdrachtjes uitvoeren voor u;
- muziek;
- een gesprek;
- maar ook door humor.

Fantasie

Uw kind kan zo sterk in een fantasie-voorstelling opgaan, dat het nauwelijks of geen aandacht meer heeft voor nare gewaarwordingen als pijn en angst.

U kunt bijvoorbeeld aan uw kind vragen een 'pijnschakelaar' voor te stellen zoals een lichtschakelaar, die je aan en uit kunt zetten. Bij pijn kan het kind de schakelaar uitzetten.

Ook kunt u een 'toverhandschoen' voorstellen. Schuif een denkbeeldige handschoen vinger voor vinger aan uw hand en vertel dat deze handschoen de pijn weg kan nemen. Vraag hierbij eventueel advies van de pedagogisch medewerker.

Verder kunt u samen met uw kind 'op reis' gaan naar een andere plaats waar het leuk is, bijvoorbeeld een bos of speeltuin. U kunt uw kind laten benoemen welke leuke dingen het daar kan doen of zien.

Heeft uw kind een idool dan kunt u deze in fantasie oproepen en vragen of hij de pijn komt wegnemen.

Bij fantasie is het noodzakelijk dat het kind de taal al een beetje beheerst. Ook is rust, aandacht en concentratie hierbij nodig om het doel te bereiken.

Niet elk kind heeft baat bij fantasie.

Sommige kinderen hebben juist meer aan een goede uitleg om de pijn te la-

ten verminderen. Dit is afhankelijk van het karakter van het kind.

Ontspanning

Ontspanningstechnieken verminderen angst, onrust, pijn en leiden een kind af. Hierbij is het belangrijk dat de omgeving rustig en comfortabel is: een goede temperatuur, een zacht matras, kussen of dekbed. Uw kind moet zich kunnen concentreren. Soms is het horen van uw stem al voldoende om te kunnen ontspannen. Als dit niet lukt, dan kunt u ook het volgende proberen:

Ademhaling

U kunt uw kind diep door de neus laten inademen en vervolgens langzaam door getuite lippen laten uitademen. Herhaal dit tot het rustiger is. Jonge kinderen kunt u de pijn weg laten blazen. Laat uw kind, zodra het pijn voelt, de adem hard uitblazen en naar de pijnlijke plaats duwen.

Spierontspanning

Laat uw kind verschillende spieren in het lichaam één voor één aanspannen en ontspannen. Het kind leert zo het verschil tussen spanning en ontspanning ervaren. Dit is alleen geschikt voor oudere kinderen.

Pop

Laat uw kind zien hoe slap de armen en benen van een pop zijn. U kunt een bestaande pop nemen of een poppetje maken van paperclips en karton. Vraag uw kind zichzelf net zo slap te maken. Dit werkt vooral bij jonge kinderen.

Massage

Vooraf het masseren van de rug werkt erg ontspannend. Cirkels met de richting van de klok mee laten het lichaam harder werken. Dit kan een gunstig effect hebben bijvoorbeeld bij darmkrampen.

Als u de buik masseert, moet u erop letten dat uw kind niet onrustiger wordt in plaats van rustiger. U kunt bij de massage massageolie gebruiken of het combineren met een warm bad. Masseer altijd van boven naar beneden.

Muziek

Favoriete muziek van het kind of zachte instrumentale muziek met veel lage tonen, zoals snoezelmuziek of new-age muziek, kan pijn en onrust verminderen.

Ingaan op gevoelens

Stress, verdriet, eenzaamheid, heimwee, verveling, angst en gevoelens van machteloosheid kunnen ervoor zorgen dat uw kind de pijn eerder en sterker

ervaart. Daarom is het van belang dat u probeert deze gevoelens zoveel mogelijk te voorkomen of te verminderen. Hiertoe kunt u met uw kind praten over gevoelens en het troosten, bijvoorbeeld met een lievelingsknuffel of vertrouwd speelgoed. Het is belangrijk dat u de gevoelens van uw kind niet negeert. Zorg er bij voorkeur voor dat er vertrouwde personen in de buurt zijn. Bij verveling kan ook een dagprogramma uitkomst bieden. Een gevoel van machteloosheid kunt u aanpakken door uw kind zoveel mogelijk dingen zelf te laten doen en beslissen. Als dit nog niet lukt, kunt u uw kind het hardop laten denken. Op die manier kan het zelf tot een oplossing komen.

Angsten hebben grote invloed op de pijnbeleving. Zorg daarom dat uw kind zijn angsten, fantasieën en eerdere negatieve ervaringen kan uiten. Het is belangrijk dat u uitleg geeft over wat er aan de hand is of over wat er gaat gebeuren. Maak eventueel gebruik van plaatjes of laat, zo mogelijk, de werkelijke situatie zien. Blijf zo veel mogelijk bij uw kind. Als de angst te maken heeft met de ziekte, kunt u uw kind over het onderwerp laten lezen of via patiëntenverenigingen in contact brengen met andere kinderen die hetzelfde ervaren. U kunt bij het Voorlichtingscentrum van

het ziekenhuis te weten komen welke verenigingen er zijn.

Tenslotte kan uw kind pijn sneller en intenser ervaren als het wordt gepest. Praat hierover met uw kind en bespreek het met de klassendocent of schoolleiding.

Rust en regelmaat

Als uw kind moe is, zal het zijn pijn eerder en intenser pijn ervaren. Zorg daarom voor voldoende rust en regelmaat gedurende de dag.

B Specifiek

Hier volgen een aantal tips hoe u de pijn van uw kind in specifieke gevallen kunt proberen te verminderen. Gaat de pijn niet over, raadpleeg dan uw huisarts, de behandelend kinderarts of de kinderchirurg die uw kind behandelt.

Insectenbeet

Wanneer een kind door een insect is gestoken, is het belangrijk te kijken of de angel nog in de huid zit; in dat geval moet deze worden verwijderd. U kunt vervolgens de plaats van de beet depen met azijn of koud water.

Wanneer uw kind na een insectenbeet een allergische reactie krijgt door de insectenbeet, moet u direct een arts waarschuwen. Bij een dergelijke reactie

krijgt uw kind ineens een rood, warm gelaat en jeuk.

Kneuzingen of gezwollen ledematen

Houd in dit geval het aangedane ledemaat ongeveer vijf minuten onder koud water en leg er vervolgens een koude natte doek, een coldpack of ijs op. Ijs mag u nooit direct op de huid leggen. Wikkel het bijvoorbeeld in een doek. U kunt de aangedane plaats insmeren met Arnica of Calendula zalf. Leg het ledemaat omhoog, eventueel ondersteund met een kussen. Geef het rust, totdat de klachten verminderen.

Alleen bij reuma kan uw kind beter in beweging blijven. Deze bewegingen mogen geen pijn doen. De behandelend arts en verpleegkundige kunnen u hierbij adviseren.

Spijkrampen of spierpijnen

Laat uw kind bij krampen in de kuit de tenen naar zijn knie trekken en help hem hier zonodig mee (waarschuw hem van te voren dat dit in het begin nog meer pijn doet). Bij krampen op een andere plaats kan het de spieren proberen te rekken.

Masseer de plaats van de spierkramp, eventueel met Arnica crème of massage-olie. Ook een warm bad kan verlichting geven. Voorkom in ieder geval dat uw kind verstijfd gaat zitten

en daardoor ook in andere spieren krampen krijgt.

Luieruitslag

Luieruitslag wordt meestal veroorzaakt door dunne ontlasting. Wanneer het kind dunne ontlasting van bepaalde voedingsmiddelen krijgt, dan kunt u deze voedingsmiddelen beter vermijden. Verschoon bij luieruitslag uw kind vaker dan normaal en dep hierbij de huid voorzichtig schoon met een zachte tissue met olie. Breng vervolgens een beschermende crème aan en doe de luier niet te strak om.

Ook kan luieruitslag worden veroorzaakt door een schimmelinfectie op de billen. Als de roodheid enkele dagen aanhoudt, is het verstandig om een arts naar de roodheid te laten kijken.

Doorliggen

Wanneer uw kind bedrust moet houden is het belangrijk dat uw kind zich toch regelmatig beweegt. Als hij dit niet zelf kan, dan kunt u het van tijd tot tijd van positie veranderen, zodat de druk van de matras zich niet steeds op één plaats concentreert. Verder moet het beddengoed droog, glad en zacht zijn. In sommige gevallen kan het zinvol zijn een zogenoemde anti-decubitusmatras te gebruiken. De verpleegkundige kan

u hier meer over vertellen. Deze matras is te leen bij de Thuiszorg.

Buikkrampen

Uw kind kan buikkrampen hebben door obstipatie. U kunt dan vezelrijke voeding geven: ongeschild fruit, rauwe groenten, noten, vijgen, pruimen, volkorenbrood, roggebrood en andere volkoren producten. Soms is een andere samenstelling van de voeding nodig, maar overleg daarover altijd met uw behandelend arts of de huisarts. Omdat vezels vocht aantrekken, is het belangrijk dat uw kind extra drinkt. Als uw kind sondevoeding krijgt, controleer dan ook of de snelheid niet te hoog staat en of de voeding de juiste temperatuur heeft. Een warm bad of een warme doek, een hitte-pit of een kruik op de buik kunnen de pijn ook verlichten. U kunt ook over de buik wrijven, in de richting van de wijzers van de klok, eventueel met citroenmelisse of karwij-olie. Deze zijn verkrijgbaar in een Reformwinkel. Als uw kind nog klein is, kunt u proberen of het in een draagzak rustig wordt.

Blaaskrampen

Blaaskrampen geven een stekende pijn in de onderbuik. Laat uw kind vaker drinken en naar het toilet gaan. Het is belangrijk dat het zich ontspant en als

het plast ook geheel uitplast. Soms geeft een warm bad verlichting. Als uw kind blaaskrampen heeft terwijl het een blaaskatheter heeft, kijk dan of deze niet verstopt is. Als de katheter los zit plak hem dan opnieuw vast.

Maagpijn

Maagpijn wordt nogal eens veroorzaakt door lange tijd niet te hebben gegeten. Door rustig te eten en regelmatig kleine slokjes te drinken vermindert soms de maagpijn al. Vermijd te koude of koolzuurhoudende of scherpe dranken en gekruid voedsel. Bij grotere kinderen kan (warme) melk of een ijsje de pijn soms verlichten.

Soms is een aangepast dieet of een medicijn nodig. Overleg hierover altijd met uw behandelend arts.

Irritatie van de mond

Wanneer uw kind geïrriteerde wangslijmvliesen heeft, laat het dan bij voorkeur koude of lauwe producten drinken. Bosbessensap is erg goed. Laat het na het drinken van melkproducten de mond naspoelen met lauw water. Harde, scherp gekruide, zure producten en zelfs het eten van een banaan kan pijnlijk zijn. Bij een droge mond helpt suikervrije kauwgom soms (dit is alleen geschikt voor kinderen ouder dan vier jaar). Laat het kind verder driemaal

daags zijn tanden poetsen met een zachte tandenborstel en tandpasta. Als dit te pijnlijk is, kunnen kinderen ouder dan drie jaar en die al goed kunnen spoelen, vier maal daags hun mond spoelen met een zoutoplossing (een theelepel zout op 200 ml water) of vijf milliliter Hibident. Let er wel op dat uw kind de vloeistof niet inslikt en laat het na het spoelen vijftien minuten niets eten of drinken. Bij kinderen jonger dan drie jaar kunt u met een penseel of wattenstokje de mond, de tong en het gehemelte met de zoutoplossing schoonmaken.

Doorkomen van tanden of kiezen

Laat uw kind in deze periode op harde voorwerpen bijten of geef het een bevroren bijtring. U kunt ook met uw vinger over het tandvlees wrijven of het besmeren met Dentonox druppels. Een Chamodent tabletje (homeopathisch middel) kan ook helpen.

Opgezette keelamandelen

Bij opgezette keelamandelen helpen koude dranken, waterijs, zachte voedingsmiddelen dikke vloeibare producten. Saliethee met honing en citroen kan ook verzachtend werken. Vermijd vooral harde producten. Ook een koude doek om de hals kan de pijn verlichten.

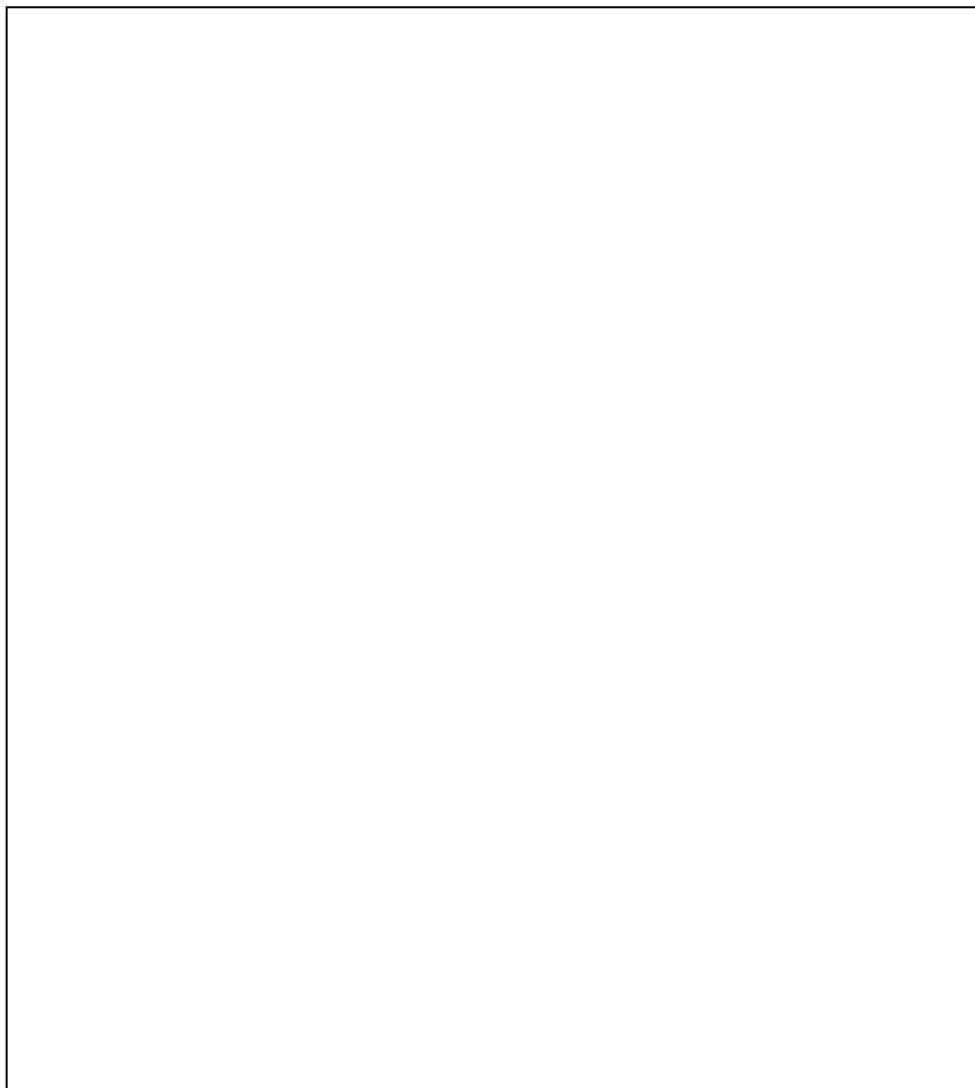
Hoofdpijn

Zorg wanneer uw kind over hoofdpijn klaagt voor een rustige omgeving met weinig geluid en licht. Laat uw kind rusten en leg eventueel een koud nat washandje op het voorhoofd. Soms kunnen zachte, rustige muziek en ontspanningsoefeningen de pijn verlichten. Als uw kind alleen in bepaalde situaties over hoofdpijn klaagt, probeer dan de oorzaak hiervan te achterhalen, zodat u die kunt aanpakken.

Aanbevolen literatuur

- Behrendt H.
Kinderen en kanker
- Buschman S. en Custers P.
Kinderen met reuma
- Kellerman J.
Het angstige kind
- Landelijke Vereniging Kind en Ziekenhuis
Jaap de Aap in het ziekenhuis
- Ouderinformatieboekje
- Losekoot G.
Kinderen met een hartafwijking
- McGrath P.J., Allen Finley G. en anderen
Pijn, Verdwijnen, kinderen helpen met bestrijden van pijn
vertaald door Kuiper M. de 1994
ISBN: 90-70860-04-X
- Stichting Spel en Opvoeding
Ouders, kind en ziekenhuis
Opvoedingsinformatie
(Amersfoort, tel:033-4650750)
- Voor kinderen van 4 jaar en ouder:
Kliphuis C.
De buik van Bram; over pijn in je buik
- Het oor van Leonoor; over buisje in je oren
- Het been van Heleen; over je been in het gips
- IJs voor Matthijs; over je amandelen knippen
- Allen uit de serie: De ziekenboeg / Sjaloom.
- Voor kinderen van 6 t/m 12 jaar
- Hazelhoff V.
Auww!
Sjaloom
- Serie: Wat is er aan de hand?
Peter heeft reuma
- Weeber F., Ruiter de

Noteer hier uw vragen

A large, empty rectangular box with a thin black border, intended for the user to write their questions. The box occupies most of the page below the instruction.

Adres

Bezoekadres

Universitair Kinderziekenhuis
St Radboud
UMC St Radboud Centraal,
route 790
Geert Grooteplein 10
Nijmegen

Postadres

UMC St Radboud
790 Universitair
Kinderziekenhuis
St Radboud
Postbus 9101
6500 HB Nijmegen

07-2007-4505

© UMC St Radboud
overname van (gedeelten uit)
deze tekst is uitsluitend
mogelijk na schriftelijke
toestemming van
Staf Concerncommunicatie

www.umcn.nl